

13. Seniavskaja, E. S. (2006). Protivniki Rossii v vojnakh XX veka: Evoliucija «obraza vruga» v soznanii armii i obshchestva [*Opponents of Russia in the wars of the 20th century: Evolution of the «enemy image» in the minds of the army and society*]. Moscow: «Rossiiskaia politicheskaia enciklopediia».

14. Stoliar, M. (2011). Sovetskaia smekhovaia kultura [*The Soviet culture of laughter*]. Kyiv: Stilos.

15. Nudha, H. A. (Ed.). (1957). Ukrainska narodna satyra i humor [*The Ukrainian folk satire and humor*]. Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo.

16. Ushakin, S. (2013). «Smekhom po uzhasu»: o tonkom oruzhii shutov proletariata [*«Fighting horror with laughter»: on the subtle weapon of the proletariat's jokers*]. NLO, 2013.

17. Fateev, A. (1999). Obraz vruga v sovetskoj propagande 1945–1954 gg. [*The enemy image in the Soviet propaganda in 1945–1954*]. Retrieved from: <http://psyfactor.org/lib/fateev2.htm>

18. Fokin, A. (2007). Sovetskaia smekhovaia kultura v epokhu «razvernutoho stroitelstva kommunizma» [*The Soviet culture of laughter in the era of «the extensive construction of communism»*]. Vestnik Cheliabinskogo gosudarstvennogo universiteta, 13.

УДК 342.518(477)«1950/1954»:332.135(477.75)

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОСТІЙНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА РАДИ МІНІСТРІВ УРСР У МОСКВІ У 1950–1954 РР. І ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ З УКРАЇНОЮ

Сацький Павло

Автором статті здійснено дослідження діяльності в командно-адміністративній системі СРСР 1950–1954 рр. такої інституції, як Постійне Представництво Ради Міністрів УРСР у Москві. Основний метод, застосований у дослідженні, є проблемно-хронологічний, спираючись на який здійснено аналіз інформації архівних матеріалів. Необхідність функціонування такої інституції як Постійне Представництво Ради Міністрів УРСР у Москві обумовлювалась потребою отримання оперативної інформації ЦК КП(б)У і Радою Міністрів УРСР про рішення загальносоюзних органів влади і управління СРСР щодо питань, які були актуальними для УРСР. Також, Представництво УРСР у Москві здійснювало активну роботу щодо лобіювання інтересів рес-

публіки в органах Союзного Уряду. У період 1950–1954 рр. відбувається процес соціально-економічної інтеграції Кримської області із УРСР, який був обумовлений розгортанням програми будівництва Каховської ГЕС, Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та освоєння південних районів УРСР і північних районів Криму як цілісного господарського комплексу. Усі ці програми відкривали можливості для поживавлення економіки Кримського півострова і підвищення ефективності вкладення ресурсів у його розвиток. Дослідження діяльності Постійного Представництва УРСР у Москві у період соціально-економічної інтеграції Криму із УРСР розкриває можливості для оцінки внеску українського народу у процес відродження Криму та пошуку ефективної моделі управлінської взаємодії півострова із материком.

Ключові слова: Постпредство Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів СРСР, Голова Ради Міністрів УРСР, Рада Міністрів СРСР, Каховська ГЕС, Південно-Український, Північно-Кримський канал, Севастополь.

Командно-адміністративна система управління в СРСР у період після Другої світової війни демонструвала здатність мобілізувати значні трудові та матеріальні ресурси для реалізації масштабних проєктів. Система централізації управління економікою та соціальними процесами в СРСР цього періоду була успадкованою від часів війни, коли мобілізація ресурсів була необхідною для забезпечення військових потреб країни. За аналогічними принципами після завершення війни відбувається мобілізація трудових і матеріальних ресурсів на відбудову господарства СРСР і на реалізацію інших масштабних проєктів. Одним із таких проєктів, який отримав статус «будівництва комунізму», було будівництво Каховської ГЕС, Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, яке мало бути реалізованим на території УРСР (до 1954 р.) та Криму і розпочалося на підставі постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) від 20 вересня 1950 р. На забезпечення цього будівництва на території УРСР і Криму відбувалося спорудження інших об'єктів. Радянська командно-адміністративна система, не зважаючи на чіткий механізм централізації, давала регулярні збої, передумовою яких часто були труднощі в отриманні оперативної інформації. Часто таку інформацію доводилося доносити за ініціативою знизу, тобто, від нижчих інституцій до вищих. Нижчі інституції, зокрема республіканські як Рада Міністрів УРСР, мали надавати оперативно інформацію про ситуацію в республіці вищим, зокрема Раді Міністрів СРСР чи Держплану СРСР. Функцію оперативного зв'язку між Радою Міністрів СРСР і УРСР виконувало Постійне Представництво Ради Міністрів УРСР у Москві. Проте, Постпредство Ради Міністрів УРСР фактично виконувало функцію лобювання інтересів

республіки у вищих органах управління Радянського Союзу. Зокрема, Постпредство Ради Міністрів УРСР в Москві виконувало важливу роль з лобювання вищими органами влади СРСР забезпечення потреб будівництва Південно-Українського та Північно-Кримського каналів, а також потреби на відбудову економіки Криму.

Питанням методики й організації системи державного управління у період пізньої сталінщини і у перший рік після смерті Й. Сталіна в історичній науці новітнього періоду присвячено мало уваги. У радянський період ця проблематика також досліджувалась лише оглядово і в критичному сенсі як фон для нібито більш досконалої організації системи державного управління у післясталінський період. Зокрема, відзначалося, що надмірна централізація управління галузями економіки в СРСР до реформи 1957 р. за галузевим принципом мала наслідком звуження можливостей для використання у реалізованих проектах і програмах повною мірою регіональних можливостей. Тобто, центральні органи управління використовували, здебільшого, для реалізації проектів ресурси, які перебували в їхньому галузевому розпорядженні, а тому виникали проблеми неефективного і нерационального їх використання [10, 112]. Слід відзначити, що ці проблеми добре ілюструють нормативні документи, якими регламентувалися, зокрема, проекти з відродження економіки Криму, коли на рівні Ради Міністрів СРСР на окремі міністерства покладалися обов'язки з реалізації окремих програм. Отже, питання щодо забезпечення можливостей рационально використовувати можливості й ресурси, які було зосереджено в управлінні різних міністерств, на регіональному рівні вирішувалося у Союзному Уряді. Тому проблеми методики й організації державного управління, його децентралізації у післясталінський період в контексті процесу соціально-економічної інтеграції Криму із УРСР стають на нинішній час дуже актуальними.

Діяльність Постійного Представництва Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів СРСР висвітлювалась дослідниками у галузі права і державного управління [1; 16]. Проте, ці дослідження висвітлюють лише технічну сторону діяльності цієї інституції, розкриваючи функції Постійного Представництва і статистичні результати його діяльності. Але потребує дослідження робота Постійного Представництва Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів СРСР, спрямована на забезпечення реалізації конкретних проектів, які здійснювались в УРСР, а також підходів і механізмів проведення такої роботи.

Мета статті передбачає дослідження діяльності Постпредства Ради Міністрів УРСР у період 1950–1954 рр. і його роль у розширенні компетенцій урядових і партійних структур УРСР та забезпеченні соціально-економічного розвитку Криму.

Основу джерельної бази дослідження становлять матеріали архівів – Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України й Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Ці матеріали складає переписка між вищими посадовими особами ЦК КПРС і ЦК КПУ та органами виконавчої влади СРСР і УРСР, а також доповідні, які надсилалися Постійним Представництвом Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів СРСР.

Лобістський характер відносин між керівництвом УРСР і СРСР у сфері оперативного вирішення господарських питань на території УРСР висвітлює діяльність Постійного Представництва УРСР в Москві, до функцій якого належало оперативне узгодження рішень республіканського керівництва із союзним, а також оперативний інформаційний обмін. Це Постпредство було доволі чисельним, і кількісний склад його постійно зростав. Вже у 1952 р. постає питання про розширення житлової площі для його працівників та осіб, які відправлялися у відрядження до Москви. У своєму зверненні до Голови Ради Міністрів УРСР Д. Коротченка Постпред Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів СРСР Г. Онищенко вказує, що більшість співробітників Постпредства на 21 квітня 1951 р. не забезпечені житловою площею, а також відправлені у відрядження працівники республіканських міністерств і організацій, які відправляються до Москви, відчують труднощі із розміщенням [12, 1]. Отже, Постпред звернувся з проханням дозволити здійснити надбудову двох поверхів на існуючому будинку з фонду Московської міської Ради площею 1 500 м² для квартир працівників Постпредства і організації гуртожитку на 30–40 осіб для тих, хто приїжджає у відрядження. Дозвіл передбачалось оформити постановою Ради Міністрів УРСР і проект цієї постанови було розроблено Постпредством і додано до листа його керівника на адресу Голови Ради Міністрів УРСР Д. Коротченка [12, 1]. Держпланом УРСР було підтримано пропозицію постпредства щодо побудови житлової площі для його співробітників та гуртожитку для прибулих у відрядження до Москви співробітників республіканських органів влади та управління й запропоновано включити у замовлення на 1952 р. виконання проектно-пошукових робіт з цього будівництва організаціями Міністерства шляхів сполучення за замовленням Міністерства комунального господарства УРСР [2, 4–5]. Проте, питання розширення житлової площі для Постпредства УРСР у Москві вирішувалося доволі тривалий період, оскільки Держплан УРСР рішення з цього питання надає лише 30 квітня 1953 р., підтримавши це будівництво за рахунок коштів Ради Міністрів УРСР на правах пайової участі (у розмірі 3,5–4 млн руб.) у одній із новобудов Москви, яка будувалась Міськвиконкомом Московської Ради депутатів трудящих у 1953 р. [3, 14]. І лише листом від 20 травня 1953 р. Голова Ради Міністрів УРСР Д. Ко-

ротченко повідомляє Голові Виконкому Московської міської Ради депутатів трудящих про готовність Ради Міністрів УРСР передати необхідні для будівництва матеріали будівельній організації, яку буде призначено Виконкомом Москви [11, 15]. Тривала процедура проходження цього рішення могла бути пов'язаною із проблемою вибору об'єкта для будівництва й узгодження процедури співдіяльності між Радою Міністрів УРСР і Виконкомом Москви, організаціями, котрі між собою адміністративно не перетиналися за вертикальним принципом радянської командно-адміністративної системи в СРСР. Проте, важливим є факт, що розширення житлової площі Постпредства УРСР у Москві було активно підтримано Держпланом республіки, отже, це говорить про вагомий роль цього лобістського органу в столиці Радянського Союзу.

Лист Постпредства Ради Міністрів УРСР у Москві від 21 квітня 1951 р. до Голови Ради Міністрів Д. Коротченка доволі багатогранно ілюструє нам характер відносин між загальносоюзними та республіканськими органами влади та управління у період пізньої сталінщини в СРСР. Зокрема, такою є інституція щодо того, як Постпредство функціонувало в ролі представництва уряду УРСР при уряді СРСР, проте, здійснювало також функції посередника і у відносинах ЦК КП(б)У (КПУ) із загальносоюзними урядовими органами. Зокрема, у питанні інформування як Ради Міністрів, так і ЦК КП(б)У про ситуацію з вирішенням питань, поставлених керівництвом УРСР перед загальносоюзними владними інституціями. Так, у Інформації від 4 серпня 1951 р. Г. Онищенко повідомляв Першому Секретарю ЦК КП(б)У Л. Мельникову і Голові Ради Міністрів УРСР Д. Коротченку про надання розпорядження Першим Заступником Голови Ради Міністрів СРСР В. Молотовим Міністру шляхів сполучення СРСР Б. Бещеву до 1 вересня доповісти про комплекс заходів щодо забезпечення зростаючих обсягів перевезень на ділянці Запоріжжя–Ново-Олексіївка–Джанкой, а Держплану і Міністерству фінансів СРСР – розглянути питання про посилення пропускної здатності цієї ділянки залізниці у 1952 р. [4, 87]. Потреба у розширенні пропускної здатності залізниці Запоріжжя–Джанкой була пов'язаною зі зростанням обсягів перевезень на будівництво Південно-Українського та Північно-Кримського каналів. Проте, Постпредство Ради Міністрів УРСР у Москві в період керування Радою Міністрів СРСР Й. Сталіним здійснювало інформування, здебільшого, вищого урядового органу УРСР. Інформування ЦК КП(б)У здійснювалося по каналах партійного справообігу. Обсяги інформування КПУ Постпредством Ради Міністрів УРСР у Москві зростають у період після смерті Й. Сталіна, причому, інформування здійснювалося доволі оперативно з усіх питань, які партійним і урядовим керівництвом підіймалися перед Радою Міністрів СРСР. Логіка створення та-

кого республіканського представницького органу при Раді Міністрів СРСР, як Постпредство, була зрозумілою, виходячи із того, що за Конституцією СРСР і УРСР вертикального підпорядкування республіканського уряду загальносоюзному не було передбачено, і механізми контролю республіканських урядових структур загальносоюзними по вертикалі були відсутні. Проте, очевидною була потреба в оперативному узгодженні заходів, які здійснювалися республіканськими і загальносоюзними структурами, зокрема під час будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського і Північно-Кримського каналів.

Принципове питання діяльності Постпредства Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів СРСР вирішувалося за узгодженням на найвищому рівні і на найвищому рівні вирішувалося питання кардинальної зміни якості й компетенцій цієї інституції у 1952 р. Протягом початкового періоду будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського й Північно-Кримського каналів Постпредство УРСР у Москві займалося, здебільшого, окремими питаннями щодо лобювання проектів, які сприяли реалізації плану будівництва як у ситуації із покращенням пропускної здатності відрізка залізниці Запоріжжя–Джанкой. На початку 1952 р. ситуація стає загрозливою для цього масштабного «сталінського будівництва» як такого, оскільки процес проектного забезпечення будівництва Південно-Українського каналу загальмувався, а в лютому 1952 р. на рівні загальносоюзного уряду розгортається суперечка щодо варіанта подачі води у систему зрошення і Північно-Кримський канал (машинного чи самотічного, машинний не передбачав потребу будівництва Південно-Українського каналу). До дискусії долучилися представники Міністерства бавовництва СРСР, зокрема академік А. Аскоченський, який був Заступником міністра бавовництва СРСР, відстоював самотічний варіант із будівництвом Південно-Українського каналу, а представники проектного Українського відділення інституту «Гідропроєкт» Міністерства електростанцій СРСР С. Жук і Д. Кузнецов відстоювали машинний варіант, лобіюючи його прийняття союзним урядом, зокрема, через Секретаря ЦК КПРС М. Хрущова [13, 70, 71].

Переваги у Раді Міністрів СРСР здобував машинний варіант, але, не зважаючи на це, у листі на адресу Й. Сталіна, датованому груднем 1952 р., Перший Секретар ЦК КП(б)У Л. Мельников і Голова Ради Міністрів УРСР Д. Коротченко звертаються із проханням надати сприяння у будівництві Південно-Українського, Північно-Кримського каналів і системи обводнення у південних районах України й північних районах Криму [15, 233]. У цьому листі Л. Мельников і Д. Коротченко апелюють до виконання ними вказівок Й. Сталіна щодо повномасштабного розгортання будівництва Південно-Українського каналу, вказуючи на створення будівельної організації «Укрводбуд», яка мала 9 буді-

вельно-монтажних управлінь і до 12 тис. робітників та інженерно-технічних працівників. Перераховуються результати проведених за 1951 і 1952 рр. робіт, будівництво житлових поселень уздовж майбутньої траси каналу, культурно-побутових об'єктів, ліній електропередач і зв'язку, а також початок основних робіт з будівництва Верхньо-Інгулецького і Кам'яно-Подського зрошувальних масивів й закладання Сімферопольського водосховища. І водночас вказується, що Міністерством бавовництва СРСР, у підпорядкуванні якого знаходилося Головне управління «Укрводбуд», не надавалися асигнування у достатньому обсязі. На підтвердження було наведено цифри, що вартість всього будівництва за даними Міністерства бавовництва СРСР склала 12 млрд руб., а на 1951 р. було асигновано 100 млн руб., на 1952 р. – 220 млн руб. і на 1953 р. передбачалось асигнувати 300 млн руб. І наголошувалося, що Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У неодноразово ставили перед урядом СРСР питання про збільшення асигнувань, але їхні пропозиції прийнято не було. Негативно, як зазначалося в листі, на хід будівництва впливав також повільний розгляд проектного завдання Південно-Українського каналу [15, 232]. Отже, на грудень 1952 р., не зважаючи на фактичне замороження основних будівельних робіт із будівництва Південно-Українського каналу, сама ідея його зведення іще існувала й відстоювалась керівництвом УРСР. При цьому Г. Мельниковим і Д. Коротченко явно демонструвалась не просто небайдужість до процесу будівництва не лише у межах УРСР, а й у Криму, а навіть зацікавленість. Щодо поживлення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів до Й. Сталіна керівники УРСР звернулися із рядом пропозицій, які було оформлено у проект постанови Ради Міністрів СРСР. Серед цих пропозицій було, зокрема, запропоновано дозволити «Укрводбуду» зарахунок своїх штатів створити в Москві при Постпредстві УРСР оперативну групу в складі 5 осіб [5, 244]. У цьому листі ключове місце посідає яскраве висвітлення господарської ефективності й результатів діяльності «Укрводбуду» і критика роботи Міністерства бавовництва СРСР, котрому «Укрводбуд» підпорядковувався. Слід відзначити, що компетенція «Укрводбуду» поширювалась за межі УРСР, на територію Криму. Причому, від роботи «Укрводбуду» на території Криму залежав подальший соціально-економічний розвиток півострова, зокрема, від будівництва Сімферопольського водосховища, житлових будинків та об'єктів соціально-культурної сфери в Джанкої тощо. Будівництво курувалось протягом усього його початкового періоду Міністерством бавовництва СРСР і Радою Міністрів УРСР, Міністерством сільського господарства СРСР і Міністерством радгоспів СРСР [9, 76]. Південним кордоном зони будівництва в УРСР було встановлено Чорне і Азовське моря і Сивашську затоку, ця межа

була одночасно північною межею зони будівництва в Криму. В Криму південна межа зони будівництва проходила по 80-й паралелі [9, 78]. Тобто, намагаючись інтегрувати до складу Постпредства УРСР у Москві оперативну групу «Укрводбуду», Рада Міністрів УРСР прагнула взяти у межі своєї компетенції лобіювання питань в урядових структурах загальносоюзного рівня, які стосувалися будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів.

Таким чином, Рада Міністрів УРСР намагалась, куруючи представницьку діяльність «Укрводбуду» у Москві, розширити свої представницькі компетенції також на Крим. При цьому слід відзначити, що «Укрводбуд» на момент підготовки листа Л. Мельникова і Д. Коротченка до Й. Сталіна із проектом постанови Ради Міністрів СРСР перебував у підпорядкуванні Міністерства бавовництва СРСР і оперативну групу при цьому союзному міністерстві спроб створити не здійснювалося. Міністерства сільського господарства і радгоспів СРСР виконували у процесі масштабного будівництва лише допоміжні функції. Отже, котристуючись ослабленням лобістських можливостей Міністерства бавовництва СРСР у процесі забезпечення урядової підтримки на союзному рівні будівництва Південно-Українського каналу, Рада Міністрів УРСР здійснює спробу зміцнити свій вплив на масштабний проект у зоні будівництва каналів. Власне, Міністерство бавовництва СРСР послабило свій вплив у проекті будівництва каналів, поступившись позиції Міністерства електростайцій СРСР, представники проектних організацій якого відстоювали машинний варіант подачі води із Каховського водосховища у систему зрошення на півдні України і на півночі Криму [7, 75]. Будівництво Каховського водосховища здійснювалося в рамках будівництва Каховської ГЕС організацією «Дніпробуд», котра перебувала у підпорядкуванні Міністерства електростайцій СРСР. Відповідно, вибір на користь машинного варіанта подачі води у систему зрошення півдня України і півночі Криму був явним посиленням адміністративних позицій Міністерства електростайцій СРСР. Проте, остаточний розгляд питання про вибір варіанта подачі води у систему зрошення тривав у лютому 1953 р., напередодні смерті Й. Сталіна, котра внесла суттєві корективи в адміністративно-політичну систему СРСР.

Позиція керівництва УРСР у питанні лобіювання варіанта зі збереженням привілейованих позицій «Укрводбуду» як організації, котра здійснювала «будівництво комунізму», але під власним куруванням його представництва перед загальносоюзними урядовими структурами, залишалась стійкою. Найвище керівництво УРСР також висловило власну позицію щодо вибору варіанта подачі води у систему зрошення і обводнення, обстоюючи самотічний варіант, і лист Й. Сталіну від Г. Мельникова і Д. Коротченка свідчить про прагнення до-

битися продовження будівництва Південно-Українського каналу [8, 145]. Відкрито позицію із забезпечення подачі води в систему зрошення самотічним способом на рівні ЦК КП(б)У відстоювали Зав. відділом ЦК КП(б)У будівництва і будматеріалів П. Мацуй і Завідуючий сектором відділу будівництва і будматеріалів Бібіков, які не пізніше 21 лютого 1952 р. подали на ім'я Першого Секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова доповідну записку із обґрунтуванням переваг самотічного варіанта подачі води, який передбачав будівництво Південно-Українського каналу, над машинним [14, 37–49]. Ця доповідна записка, очевидно, мала бути матеріалом для обґрунтування позиції ЦК КПУ у особі Мельникова Л. щодо саме самотічного варіанта подачі води. Причому, в ній наголошується саме на тому, що рішення про вибір способу подачі води у систему зрошення було прийнято Урядом СРСР. Відповідно, від Л. Мельникова вимагалось відстоювати самотічний варіант по партійній лінії. На цьому прикладі ми бачимо активність суперництва між групами впливу в радянських органах виконавчої влади і між урядовими та партійними структурами й у період пізньої сталінщини. У принципових суперечках щодо вибору варіанта подачі води і необхідності будівництва Південно-Українського каналу домінує лобювання позиції керівництва України по партійній лінії. Отже, Постпредство УРСР в Москві відіграло, здебільшого, роль технічного супроводу процедури вирішення питань.

Постпредство також забезпечувало оперативний зв'язок між органами влади і управління республіканськими і загальноурядовими, а також розміщення представників УРСР, які прибували до Москви у відрядження. Постпредство виконувало також функції зі сприяння налагодженню контактів між представниками владних та управлінських структур із представниками союзних структур. Так, у жовтні 1954 р. Постпред Ради Міністрів УРСР активно здійснював лобювання в Держплані СРСР і Раді Міністрів СРСР питання прийняття постанови Ради Міністрів СРСР «Про завершення робіт з відбудови міста Севастополя». Цей проект постанови було представлено в Раду Міністрів СРСР ЦК КПУ [6, 170], відповідно, Постпред Ю. Дудін звітував перед Першим Секретарем ЦК КПУ. Постпред активно добивався позитивного висновку Держплану СРСР з питання прийняття цієї постанови Радою Міністрів СРСР, і надати такий висновок союзний Держплан не погоджувався. Постпредством було організовано нараду за участі його співробітників, Голови Севастопольського міськвиконкому Сосницького і Заступників Голови Держплану Опаріна і Дегтяря. Не зважаючи на ці наради, Голова Держплану СРСР М. Сабуров розпорядився підготувати негативний висновок щодо прийняття проекту цієї постанови Радою Міністрів СРСР. При цьому, у звіті Постпреда

УРСР наголошується, що цей висновок він розпорядився підготувати, не зважаючи на те, що постанова мала обговорюватися в ЦК КПРС. Держплан СРСР запропонував замість прийняття постанови включити до річного плану на 1955 р. незначний обсяг робіт з відновлення міського господарства Севастополя і передбачити певні обсяги відбудови на наступну п'ятирічку [6, 170]. У зв'язку з таким рішенням Голови Держплану СРСР Постпред Ю. Дудін добивається, аби Головою Держплану СРСР М. Сабуровим було прийнято із цього питання його, а також Голову Севастопольського міськвиконкому Сосницького [6, 171]. Тобто, очевидними є функції й повноваження Постпреда Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів СРСР, а саме: він мав забезпечувати інформування органів влади і управління загальносоюзного рівня щодо позицій республіканського керівництва УРСР, а також забезпечувати зустрічі й переговори посадових осіб органів влади і управління УРСР із посадовими особами органів влади СРСР. Про хід і характер цієї діяльності Постпред мав оперативно повідомляти зацікавлені інституції в УРСР.

На прикладах лобістської діяльності Постпредства як у випадку із забезпеченням збільшення пропускну здатності відрізка залізниці Запоріжжя–Джанкой у 1951 р., так і у випадку лобювання прийняття Радою Міністрів УРСР постанови «Про завершення робіт з відбудови міста Севастополя» видно характерну особливість командно-адміністративної системи СРСР пізньосталінського періоду і періоду післясталінського, а саме: ініціювання рішень загальносоюзного керівництва знизу, тобто органами влади і партійними органами республіки, у нашому випадку – УРСР. Для забезпечення процедури прийняття й оперативного контролю за її проходженням і була потреба в Постпредстві уряду УРСР в Москві. Це вказує на відсутність між загальносоюзними і республіканськими органами влади та управління раціонального механізму координації заходів при надмірній централізації системи управління. Відповідно, чим більше активізувалися проекти з соціально-економічного розвитку УРСР, тим активнішою ставала діяльність Постпредства УРСР у Москві. Власне, цим обумовлювалося, що у 1951 р. постало питання про збільшення житлової площі для його співробітників. Завдяки діяльності Постпредства Ради Міністрів УРСР у Москві відбувалося розширення компетенції керівництва УРСР як галузевої, сприяючи діяльності та забезпеченню «Укрводбуду», так і територіальної, оскільки сприяння діяльності «Укрводбуду» забезпечувалося керівництвом УРСР і на території Криму.

У подальшому потребує дослідження система адміністративних відносин керівних органів УРСР із керівними органами СРСР, що відкриває можливість для дослідження мотивацій у прийнятті рішення про інтеграцію Криму із Україною.

Abstract

The author of the current article has made a research of the activity of the institutions in the command-administrative system of USSR as the permanent representative of the Council of Ministers of Ukrainian SSR in Moscow in the period of 1950–1954. The main method used in the research is problem-chronological, based on which the analysis of the information in the archival materials has been made. The necessity of the functioning of such institution as Permanent Representative of the Council of Ministers of Ukrainian SSR in Moscow was stipulated for the necessity to gain the efficient information by the Communist Party of Ukraine and the Council of Ministers of Ukrainian SSR concerning the decision of the union authorities and the management of USSR regarding the questions relevant for the Ukrainian SSR. Moreover, Permanent Representative of the Council of Ministers of Ukrainian SSR in Moscow was doing the active work related to lobbying of the interests of the republic in the agencies of the Federal Government. In the period of 1950–1954 the process of the social-economical integration of the Crimea area with the Ukrainian SSR has taken place, which was caused by the development of the programs of building Kakhovka Hydroelectric Power Plant, Southern-Ukrainian and Northern-Crimea channels and development of the southern regions of the USSR and the northern regions of the Crimea as an integral economic complex. All these programs gave the possibility for the economic recovery of the Crimea Peninsula and the efficiency of investing resources required for its development. The research of the activity of Permanent Representative of the Council of Ministers of Ukrainian SSR in Moscow in the period of the social-economic integration of the Crimea with Ukrainian SSR has given the possibility for the evaluation of the impact of Ukrainian nation in the process of the revival of the Crimea and finding an effective model of management interaction of the mainland with the peninsula.

Keywords: *Permanent Mission of the Council of Ministers of Ukrainian SSR in Moscow, Chairman of the USSR Council of Ministers, the Council of Ministers, the construction of Kakhovka hydro power stations and South-Ukrainian and North Crimean channel, restoration Sevastopol.*

Аннотация

Автором статьи проведено исследование деятельности в командно-административной системе СССР 1950–1954 гг. такого учреждения, как Постоянное Представительство Совета Министров УССР в Москве. Основным методом, который использовался в исследовании, является проблемно-хронологический, опираясь на который осуществлен анализ информации архивных

матеріалов. *Функционирование такого института, как Постоянное Представительство Совета Министров УССР в Москве, было обусловлено необходимостью получения оперативной информации ЦК КП(б)У и Советом Министров УССР о решении общесоюзных органов власти и управления СССР по вопросам, которые были актуальными для республики. Также Представительство УССР в Москве осуществляло активную работу по лоббированию интересов республики в органах Союзного Правительства. В период 1950–1954 гг. происходил процесс социально-экономической интеграции Крымской области с УССР, который был обусловлен развертыванием программы строительства Каховской ГЭС, Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов и освоения южных районов УССР и северных районов Крыма как целостного хозяйственного комплекса. Все эти программы открывали возможности для оживления экономики Крымского полуострова и повышения эффективности вложения ресурсов в его развитие. Исследование деятельности Постоянного Представительства УССР в Москве в период социально-экономической интеграции Крыма с УССР раскрывает возможности для оценки вклада украинского народа в процесс возрождения Крыма и поиска эффективной модели управленческого взаимодействия полуострова с материком.*

Ключевые слова: *Постпредство Совета Министров УССР при Совете Министров СССР, Председатель Совета Министров СССР, Совет Министров СССР, строительство Каховской ГЭС и Юго-Украинского и Северо-Крымского каналов, восстановление Севастополя.*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В. А. Постійне Представництво Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів Союзу РСР як орган зовнішніх зносин Української РСР / В. А. Василенко // Вісник Київського університету. Серія права. – 1965. – №. 6. – К.: Видавництво Київського університету, 1965. – С. 68–73.
2. (В – П. С.) Совет Министров Украинской ССР, товарищу Коротченко Д. С. (від – П. С.) Заместителя Председателя Госплана Совета Министров УССР И. Гладышева. 2.VI.1952 г. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 7547.
3. (В – П. С.) Совет Министров Украинской ССР, товарищу Коротченко Д. С. (від П. С.) Председателя Госплана Совета Министров УССР Селиванова А. 30.IV.1953 г. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 7547.
4. В ЦК КП(б)У Мельникову Л. Г., Совет Министров УССР Коротченко Д. С. (Інформація за підписом Г. Онищенко – П. С.). 4 серпня 1951 р. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 3184.

5. (До листа Мельникова Л. і Коротченка Д. Сталіну Й. від грудня 1952 р. – П. С.) проект постановлення Совета Министров СССР «О плане строительства Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов, оросительных и обводнительных систем в южных областях Украины и северных районах Крыма на 1953 год и мерах по обеспечению его выполнения» // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1774.

6. Дудин Ю. в ЦК КП Украины тов. Кириченко А. И. Принято по ВЧ 28.X.1954 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 3725.

7. Заместителю Председателя Совета Министров СССР товарищу Сабурову М. З. (від – П. С.) С. Жука. 16 апреля 1952 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2893.

8. Замечания к проекту записки по строительству Южно-Украинского канала, разработанной Госпланом СССР (За підписом Д. Коротченка і Л. Мельникова – П. С.). Разослано членам Комиссии (котра мала визначити остаточно варіант зрошування півдня України – П. С.) по распоряжению М. Сабурова. 23 февраля 1953 // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2893.

9. О ходе строительства Южно-Украинского канала и мерах, обеспечивающих выполнение производственного плана в 1952 году. А. Бочкин. 12.11.52 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.

10. Петров А. С. О сочетании отраслевого и территориального принципов в управлении промышленным производством / А. С. Петров // Правовые проблемы науки управления. – М.: Издательство «Юридическая литература», 1966. – С. 109–118.

11. Председателю Исполнительного Комитета Московского городского Совета депутатов трудящихся товарищу Яснову М. А. (від – П. С.) Председателя Совета Министров УССР Коротченко Д. 20.V.53 г. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 7547.

12. Председателю Совета Министров Украинской ССР товарищу Коротченко Д. С. (від – П. С.) Постпреда Совета Министров УССР при Совете Министров СССР Г. Онищенко. 21 апреля 1952 г. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 7547.

13. Секретарю ЦК КП(б) Украины тов. Мельникову Л. Г. По поручению тов. Хрущева Н. С. направляется Вам заявление тов. Константинова М. Н. (від – П. С.) Помощника Секретаря ЦК и МК ВКП(б) Шуйского. 29.I.52 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2893.

14. Секретарю ЦК КП Украины товарищу Мельникову Л. Г. Докладная записка к вопросу о преимуществах принятой Правительством схемы орошения юга Украины (від – П. С.) зав. отделом ЦК КП Украины по строительству

и стройматериалам Мацуи, зав. сектором отдела ЦК КП Украины по строительству и стройматериалам Бибикова. Не пізніше 21.02.1953 р. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2893.

15. Товарищу Сталину И. В. (від – П. С.) Председателя Совета Министров УССР Д. Коротченко, Секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова. Декабрь 1952 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1774.

16. Чехович В. А. Постійне Представництво Ради Міністрів Української РСР при Раді Міністрів Союзу РСР: історія і сучасність / В. А. Чехович // Правова держава. Республіканський міжвідомчий збірник наукових праць. Вип. 1. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 127–131.

References

1. Vasylenko, V. A. (1965). Postiine Predstavnytstvo Rady Ministriv USSR pry Radi Ministriv Soiuzu RSR yak orhan zovnishnikh znosyn Ukrainskoi RSR [Permanent Mission of the USSR Council of Ministers of the Council of Ministers of the USSR as a body of external relations of the Ukrainian SSR]. *Visnyk Kyivskoho universytetu. Seriiia prava*, 6, 68–73.

2. (V – P. S.) Sovet Ministrov Ukrainskoy SSR. tovarishchu Korotchenko D. S. (vid – P. S.) Zamestitelya Predsedatelya Gosplana Soveta Ministrov USSR I. Gladysheva. 2.VI.1952 g. [*To the Chairman of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR comrade Korotchenko D. S. from Deputy Chairman of the State Planning Committee of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR I. Gladyshev. 2.VI.1952*]. TsDAVO Ukraini, F. R-2, Op. 8, Spr. 7547.

3. (V – P. S.) Sovet Ministrov Ukrainskoy SSR. tovarishchu Korotchenko D. S. (vid P. S.) Predsedatelya Gosplana Soveta Ministrov USSR Selivanova A. 30.IV.1953 g. [*To the Chairman of Council of Ministers of the Ukrainian SSR comrade Korotchenko D. S. from Chairman of the State Planning Committee of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR Selivanov A. 30.IV.1953*]. TsDAVO Ukraini, F. R-2, Op. 8, Spr. 7547.

4. V TsK KP(b)U Melnikovu L. G. Sovet Ministrov USSR Korotchenko D. S. (Informatsiya za pidpisom G. Onishchenka – P. S.). 4 serpnia 1951 r. [*To the Secretary of Central Committee of Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine Melnikov L. G. and to the Council of Ministers of the Ukrainian SSR Korotchenko D. S. Information from G. Onischenko. 4 August 1951*]. TsDAVO Ukraini, F. R-2, Op. 8, Spr. 3184.

5. (Do lysta Melnikova L. i Korotchenka D. Stalinu Y. vid grudnya 1952 r. – P. S.) projekt postanovleniya Soveta Ministrov SSSR «O plane stroitelstva Yuzhno-Ukrainskogo i Severo-Krymskogo kanalov. orositelnykh i obvodnitelnykh sistem v

yuzhnykh oblastiakh Ukrainy i severnykh rayonakh Kryma na 1953 god i merakh po obespecheniyu ego vpolneniya» [*Draft Resolution of the Council of Ministers of USSR "On the plan for the construction of the South-Ukrainian and North-Krymsky canals, irrigation systems in the southern regions of Ukraine and the northern regions of the Crimea in 1953 and measures to ensure its implementation"*]. TsDAGO Ukraini, F. 1, Op. 24, Spr. 1774.

6. Dudin Yu. v TsK KP Ukrainy tov. Kirichenko A. I. Prinyato po VCh 28.X.1954 g. [*Dudin Yu to the Central Committee of the Communist Party of Ukraine comrade. Kirichenko A. I. 28.X.1954*]. TsDAGO Ukraini, F. 1, Op. 24, Spr. 3725.

7. Zamestitelyu Predsedatelya Soveta Ministrov SSSR tovarishchu Saburovu M. Z. (vid – P. S.) S. Zhuka. 16 aprelya 1952 g. [*To Deputy Chairman of the Council of Ministers of the USSR, Comrade Saburov M. Z. from S. Zhuk. April 16, 1952*]. TsDAGO Ukraini, F. 1, Op. 24, Spr. 2893.

8. Zamechaniya k proyektu zapiski po stroitelstvu Yuzhno-Ukrainskogo kanala. razrabotannoy Gosplanom SSSR (Za pidpisom D. Korotchenka i L. Melnikova – P. S.). Razoslano chlenam Komissii (kotra mala viznachiti ostatochno variant zroshuvannya pivdnyia Ukraïni – P. S.) po rasporyazheniyu M. Saburova. 23 fevralya 1953 [*Comments on the draft note on the construction of the South Ukrainian Channel, developed by the State Planning Committee of the USSR (For a copy to D. Korotchenko and L. Melnikov). It was sent to the members of the Commission. February 23, 1953*]. TsDAGO Ukraini, F. 1, Op. 24, Spr. 2893.

9. O khode stroitelstva Yuzhno-Ukrainskogo kanala i merakh. Obespechivayushchikh vpolneniye proizvodstvennogo plana v 1952 godu. A. Bochkin. 12.11.52 g. [*About the progress in the construction of the South Ukrainian Canal and measures to ensure the implementation of the production plan in 1952. A. Bochkin. 12.11.52*]. TsDAGO Ukraini, F. 1, Op. 24, Spr. 1773.

10. Petrov, A. S. (1966). O sochetanii otraslevogo i territorialnogo printsipov v upravlenii promyshlennym proizvodstvom [*On the combination of branch and territorial principles in the management of industrial production*]. Pravovyye problemy nauki upravleniya. Moscow, 109–118.

11. Predsedatelyu Iсполnitelnogo Komiteta Moskovskogo gorodskogo Soveta deputatov trudyashchikhysya tovarishchu Yasnovu M. A. (vid – P. S.) Predsedatelya Soveta Ministrov USSR Korotchenko D. 20.V.53 g. [*To the Chairman of the Executive Committee of the Moscow City Council of Working People's Deputies Comrade Yasnov M. from the Chairman of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR Korotchenko D. 20.V.53*]. TsDAVO Ukraini, F. R-2, Op. 8, Spr. 7547.

12. Predsedatelyu Soveta Ministrov Ukrainskoy SSR tovarishchu Korotchenko D. S. (vid – P. S.) Postpreda Soveta Ministrov USSR pri Sovete Ministrov SSSR

G. Onishchenko. 21 apelya 1952 g. [*To the Chairman of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR, comrade Korotchenko DS from the Permanent Representative of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR to the Council of Ministers of the USSR, G. Onishchenko. April 21, 1952*]. TsDAVO Ukraini, F. R-2, Op. 8, Spr. 7547.

13. Sekretaryu TsK KP(b) Ukrainy tov. Melnikovu L. G. Po porucheniyu tov. Khrushcheva N. S. napravlyayetsya Vam zayavleniye tov. Konstantinova M. N. (vid – P. S.) Pomoshchnika Sekretarya TsK i MK VKP(b) Shuyskogo. 29.I.52 g. [*To the Secretary of Central Committee of Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine Comrade. Melnikov L. G. from the behalf of Comrade. Khrushchev N. S. is sending you a statement Comrade. Konstantinova M. N. 29.I.52*]. TsDAGO Ukraini, F. 1, Op. 24, Spr. 2893.

14. Sekretaryu TsK KP Ukrainy tovarishchu Melnikovu L. G. Dokladnaya zapiska k voprosu o preimushchestvakh prinyatoy Pravitelstvom skhemy orosheniya yuga Ukrainy (vid – P. S.) Zav. otdelom TsK KP Ukrainy po stroitelstvu i stroy-materialam Matsuy. Zav. sektorom otdela TsK KP Ukrainy po stroitelstvu i stroy-materialam Bibikova. Ne piznishe 21.02.1953 r. [*To Secretary of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine to Comrade Melnikov L. G. Memorandum to the question of the advantages of the irrigation scheme of the south of Ukraine adopted by the Government from chief of Department of the Central Committee of the Ukrainian Communist Party for Construction and Construction Materials Matsui and chief of Sector of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine for Construction and Construction Materials Bibikova. 02/21/1953*]. TsDAGO Ukraini, F. 1, Op. 24, Spr. 2893.

15. Tovarishchu Stalinu I. V. (vid – P. S.) Predsedatelya Soveta Ministrov USSR D. Korotchenko. Sekretarya TsK KP(b)U L. Melnikova. Dekabr 1952 g. [*To Comrade Stalin I. V. from the Chairman of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR D. Korotchenko and Secretary of the Central Committee of the Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine L. Melnikov. December 1952*]. TsDAGO Ukraini, F. 1, Op. 24, Spr. 1774.

16. Chekhovych, V. A. (1992). Postiine Predstavnytstvo Rady Ministriv Ukrainskoi RSR pry Radi Ministriv Soiuzu RSR: istoriia i suchasnist [*Permanent Representative of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR the Council of Ministers of the USSR: History and Modernity*]. Pravova derzhava. Respublikanskyi mizhvidomchyi zbirnyk naukovykh prats, 1, 127–131.